

## บทที่ 6

### บทสรุป ข้อเสนอแนะ

#### 6.1 บทสรุปของปัญหาการค้าประเวณีหญิงและเด็กข้ามชาติในประเทศไทย

ปัญหาการค้าประเวณีหญิงและเด็กข้ามชาติเป็นปัญหาที่ประเทศไทยให้ความสำคัญและมุ่งที่จะแก้ไขปัญหาดังกล่าวให้บรรเทาความรุนแรงลง เนื่องจากเป็นปัญหาที่มีผลกระทบโดยตรงทั้งต่อตัวของผู้เสียหายเองและกระทบกับภาพลักษณ์ที่ดีของประเทศไทยในสายตาของประชาคมโลก แม้ว่าประเทศไทยจะมีความพยายามในการแก้ปัญหาอย่างเต็มที่ แต่ยังคงพบว่ามีอุปสรรคหลายประการที่ทำให้ไม่สามารถที่จะแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้อย่างมีประสิทธิภาพ อาทิเช่น

(1) ความบกพร่องของกฎหมายสารบัญญัติ กฎหมายสารบัญญัติที่ใช้ในการแก้ไขปัญหาการค้าประเวณีหญิงและเด็กข้ามชาติมีปัญหาในหลายประการ เช่น ความไม่สอดคล้องกันของโทษจำคุกของกฎหมายอาญาและกฎหมายป้องกันและปราบปรามการค้าประเวณีซึ่งเป็นกฎหมายเฉพาะ ซึ่งอาจจะทำให้เกิดความลักลั่นในการปรับใช้กฎหมายได้ รวมถึงการกำหนดบทลงโทษโดยเฉพาะโทษปรับที่ยังไม่รุนแรงเพียงพอที่จะทำให้ผู้กระทำความผิดไม่กล้าที่จะประกอบอาชญากรรมทางเพศดังกล่าวเป็นต้น

(2) การบกพร่องในใช้บังคับกฎหมายของพนักงานเจ้าหน้าที่ นอกจากประเด็นในส่วน of กฎหมายแล้ว ผู้บังคับใช้กฎหมายเองก็ยังเป็นอุปสรรคสำคัญในการป้องกันและปราบปรามการค้าประเวณี ไม่ว่าจะเป็นทัศนคติที่ผิดเกี่ยวกับการแก้ปัญหา เช่น การมองว่าผู้ค้าบริการทางเพศเป็นผู้กระทำความผิดทำให้ปฏิบัติอย่างไม่ถูกต้องต่อผู้เสียหาย เช่น การกักขังผู้ค้าบริการทางเพศประหนึ่งว่าเป็นอาชญากรทำให้บางครั้งเป็นผลเสียต่อการดำเนินคดีต่อผู้กระทำความผิดเนื่องจากจะไม่ได้ได้รับความร่วมมือจากผู้เสียหาย และการขาดมุมมองหรือความเข้าใจในการขยายผลการดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดในกรณีการค้าประเวณีที่มีลักษณะข้ามชาติ ดังนั้นการสร้าง ความเข้าใจที่ถูกต้องหรือการปรับทัศนคติมีส่วนช่วยในการแก้ไขปัญหาได้มากโดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ตำรวจ เนื่องจากเป็นเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องโดยตรงทั้งกับผู้กระทำความผิด และผู้เสียหายจากการค้าประเวณีข้ามชาติ

(3) การขาดฐานความผิดของกฎหมายที่จะนำมาใช้แก้ปัญหา นอกจากกฎหมายที่มีอยู่ในปัจจุบันแล้ว จากการศึกษาพบว่าประเทศไทยยังขาดกฎหมายที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการแก้ไขปัญหการค้าประเวณีที่สำคัญ คือ กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการค้ามนุษย์ที่มีเนื้อหาครอบคลุม

กับการกระทำความผิดในปัจจุบัน ทั้งในส่วนของการกำหนดความผิดฐานค้ามนุษย์ซึ่งรวมถึงการค้าประเวณีข้ามชาติด้วย และการให้ความช่วยเหลือเหยื่อของการค้ามนุษย์ ส่วนกฎหมายอีกฉบับที่เกี่ยวข้องคือ กฎหมายเกี่ยวกับองค์การอาชญากรรมข้ามชาติ ซึ่งเป็นกฎหมายที่มุ่งลงโทษการรวมกลุ่มอาชญากรที่ร่วมกันกระทำความผิดที่มีลักษณะข้ามชาติซึ่งจะช่วยบรรเทาความรุนแรงของการค้าประเวณีข้ามชาติได้มาก เนื่องจากการค้าประเวณีข้ามชาติมีความผูกพันแน่นแฟ้นกับองค์การอาชญากรรมข้ามชาติ หากจัดการกับองค์การอาชญากรรมข้ามชาติได้แล้ว ย่อมทำให้การค้าประเวณีข้ามชาติลดลงด้วย

## 6.2 แนวทางแก้ปัญหการค้าประเวณีหญิงและเด็กข้ามชาติในประเทศไทย

จากการศึกษาเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหการค้าประเวณีหญิงและเด็กข้ามชาติผู้เขียนใคร่ขอเสนอแนวทางใหม่ในการแก้ไขปัญหาดังกล่าวโดยแบ่งออกเป็น 3 แนวทางสำคัญดังต่อไปนี้

### 6.2.1 แนวทางแก้ไขปัญหาในเชิงของการบังคับใช้กฎหมาย

โดยแนวทางนี้จะพิจารณาการแก้ไขปัญหาคำนี้ถึงกฎหมายเป็นสำคัญโดยการมุ่งปรับปรุงและแก้ไขกฎหมายที่มีอยู่ให้สามารถจัดการกับปัญหาได้ดังต่อไปนี้

(1) การบัญญัติกฎหมายภายในที่เกี่ยวข้องกับการค้ามนุษย์ การกำหนดฐานความผิดเกี่ยวกับการค้ามนุษย์โดยมีการกำหนดให้ครอบคลุมการค้ามนุษย์ในทุกรูปแบบรวมทั้งการค้าประเวณีข้ามชาติด้วยเป็นสิ่งควรกระทำอย่างเร่งด่วนของประเทศไทย รวมถึงการให้ความคุ้มครองเหยื่อของการค้ามนุษย์ด้วย ซึ่งการบัญญัติกฎหมายที่เกี่ยวข้องในเรื่องนี้นอกจากจะเป็นการแก้ปัญหการค้าประเวณีข้ามชาติแล้ว ยังเป็นการปรับปรุงกฎหมายภายในให้สอดคล้องกับพิธีสารเพื่อการป้องกัน ปราบปรามและลงโทษการค้ามนุษย์โดยเฉพาะหญิงและเด็กที่ประเทศไทยกำลังจะเข้าเป็นภาคีอีกด้วย

(2) การบัญญัติกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการปราบปรามองค์การอาชญากรรมข้ามชาติ ซึ่งเป็นที่ทราบกันดีว่าการค้าประเวณีข้ามชาติมักกระทำผ่านเครือข่ายข้ามชาติ ดังนั้นหากจะแก้ไขปัญหการค้าประเวณีแล้วจึงไม่อาจจะเลยในการปราบปรามองค์การอาชญากรรมดังกล่าวได้ การบัญญัติฐานความผิดที่เกี่ยวข้องอาชญากรรมข้ามชาติที่จัดตั้งในลักษณะองค์กรไว้ในกฎหมายภายใน เช่น ในประมวลกฎหมายอาญาจึงเป็นการแก้ไขปัญหามาได้ประการหนึ่ง ซึ่งการบัญญัติกฎหมาย

ดังกล่าวจะต้องมีการเทียบเคียงกับอนุสัญญาเพื่อต่อต้านองค์การอาชญากรรมข้ามชาติเพื่อให้เกิดมาตรฐานที่ใกล้เคียงกันด้วย

(3) การใช้บังคับกฎหมายเชิงบูรณาการ การค้าประเวณีข้ามชาติ นอกจากจะมีกฎหมายที่เกี่ยวข้องโดยตรงแล้ว เช่น พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้าประเวณี พ.ศ. 2539 ยังมีกฎหมายอื่นๆที่เกี่ยวข้องไม่ว่าจะเป็นกฎหมายฟอกเงิน กฎหมายคนเข้าเมือง กฎหมายส่งผู้ร้ายข้ามแดน ซึ่งกฎหมายดังกล่าวเหล่านี้หากนำมาใช้ควบคู่กับกฎหมายที่ใช้ปราบปรามการค้าประเวณีก็จะเป็นประโยชน์ในการแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบมากขึ้น เช่น การนำการฟอกเงินมาใช้ร่วมกับการปราบปรามเครือข่ายค้ายาเสพติดเพื่อให้การยึดทรัพย์ผู้กระทำความผิดมีประสิทธิภาพมากขึ้น หรือการนำกฎหมายเข้าเมืองมาเป็นเครื่องมือสกัดกั้นการนำหญิงและเด็กต่างด้าวเข้ามาค้าประเวณีในประเทศไทย ซึ่งถ้าสามารถใช้กฎหมายที่เกี่ยวข้องอย่างเต็มที่ควบคู่ไปกับการปราบปรามอย่างจริงจังก็จะทำให้การแก้ปัญหาที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น

(4) การพัฒนาความร่วมมือในทางระหว่างประเทศ การปราบปรามการค้าประเวณี หญิงและเด็กข้ามชาติให้เกิดประสิทธิผลเต็มที่จำเป็นจะต้องอาศัยความร่วมมือกันระหว่างประเทศไทยกับประเทศที่เกี่ยวข้องกับการค้าประเวณีข้ามชาติ เช่น ญี่ปุ่น เยอรมัน ดังนั้นการเข้าทำอนุสัญญาต่างๆ เพื่อการแก้ปัญหาก็เป็นเรื่องที่สำคัญ ซึ่งในขณะนี้ประเทศไทยได้ทำบันทึกข้อตกลงร่วมกันในการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์กับประเทศกัมพูชาและลาว แต่หากพิจารณาจะเห็นว่าทั้งสองประเทศเป็นประเทศที่มีการนำหญิงและเด็กมาค้าประเวณีในประเทศไทย แต่ประเทศไทยกลับไม่มีข้อตกลงในเชิงดังกล่าวกับประเทศที่หญิงและเด็กไทยถูกนำไปค้าประเวณี เช่น ประเทศญี่ปุ่น จึงจะต้องให้ความสำคัญในการจัดทำความตกลงดังกล่าวเพิ่มเติมด้วย

นอกจากนี้การเข้าผูกพันเป็นภาคีในอนุสัญญาที่เกี่ยวข้องกับการแก้ปัญหการค้าประเวณีข้ามชาติก็มีส่วนช่วยในการแก้ปัญหาได้เช่นกันโดยอาศัยความร่วมมือกับประเทศคู่ภาคีอื่นในกรอบของอนุสัญญาต่างๆ เพื่อให้การแก้ปัญหามีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ดังนั้นประเทศไทยควรเร่งให้สัตยาบันในอนุสัญญาต่อต้านอาชญากรรมข้ามชาติที่จัดตั้งในลักษณะองค์กร และพิธีสารต่อท้ายเพื่อป้องกัน ปราบปรามและลงโทษการค้ามนุษย์โดยเฉพาะหญิงและเด็กซึ่งอนุสัญญาทั้งสองฉบับนั้นประเทศไทยเพียงแต่ลงนามแต่ยังไม่ให้สัตยาบัน เนื่องจากอนุสัญญาดังกล่าวจะเป็นประโยชน์กับประเทศไทยในการแก้ปัญหาดังกล่าวให้มีประสิทธิภาพขึ้น และอาจจะต้องพิจารณาถึงการเข้าร่วมในอนุสัญญาเกี่ยวกับการค้าประเวณีข้ามชาติที่อาจจะมีขึ้นในอนาคตด้วย

(5) การสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องต่อเหยื่อของการค้าประเวณีข้ามชาติ ประเทศไทยต้องรณรงค์ภาคสังคมเพื่อปรับเปลี่ยนมุมมองที่มีต่อหญิงและเด็กที่ถูกนำไปค้าประเวณีข้ามชาติว่า หญิงและเด็กเหล่านั้นเป็นเหยื่อของการกระทำความผิด ไม่ใช่ผู้กระทำความผิดหรืออาชญากร ทั้งนี้การสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องจะไม่ส่งผลต่อผู้ค้าบริการทางเพศเท่านั้น ยังส่งผลต่อมุมมองของผู้ที่อยู่ร่วมกันในสังคมอีกด้วย กล่าวคือ ผู้ที่พบการกระทำผิดเกี่ยวกับการค้าประเวณีข้ามชาตินั้นจะตระหนักว่าตนเองกำลังพบเห็นการกระทำที่ผิดกฎหมาย เป็นอาชญากรรมที่เกิดขึ้นต่อหญิงและเด็ก โดยทุกคนในสังคมมีหน้าที่ต้องให้ความช่วยเหลือผู้ตกเป็นเหยื่อของการค้าประเวณีเหล่านั้น ซึ่งจะเป็นการเฝ้าระวังทางสังคมที่ดีประการหนึ่ง

(6) การจัดฝึกอบรมและปรับทัศนคติต่อเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องกับการค้าประเวณีข้ามชาติ ในการฝึกอบรมมีความสำคัญในการแก้ไขปัญหาดังกล่าวไม่ว่าจะเป็นการปรับทัศนคติที่ถูกต้องเกี่ยวกับการดำเนินคดีต่อผู้กระทำความผิด และการให้ความช่วยเหลือเหยื่อของการค้าประเวณีข้ามชาติได้อย่างถูกต้องแล้ว ยังเป็นการพัฒนาศักยภาพของเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องในการป้องกันและปราบปรามการค้าประเวณีข้ามชาติ เช่น การพัฒนามุมมองต่อการจัดการกับปัญหาที่ซับซ้อนและมีลักษณะที่ข้ามชาติ การเลือกใช้ความร่วมมือระหว่างประเทศที่มีอยู่ในการจัดการกับปัญหาเป็นต้น

### 6.2.2 แนวทางแก้ไขปัญหาในเชิงของนโยบาย

ในการแก้ไขปัญหาการค้าประเวณีหญิงและเด็กข้ามชาตินอกจากประเด็นในเรื่องของการปรับปรุงกฎหมายภายใน และการพัฒนาความร่วมมือระหว่างประเทศดังที่ได้กล่าวมาแล้ว เนื่องจากปัญหาการค้าประเวณีหญิงและเด็กข้ามชาตินั้นไม่ใช่ปัญหาที่มีเพียงมิติเดียวเท่านั้นที่สามารถแก้ไขได้โดยใช้เพียงกฎหมายเท่านั้น หากแต่จะต้องมีการพิจารณาถึงปัจจัยด้านอื่นๆที่เกี่ยวข้องเพื่อให้การแก้ไขปัญหานั้นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้นดังการแก้ไขปัญหาโดยอาศัยนโยบายต่างๆ ดังต่อไปนี้

(1) การจัดทำนโยบายรัฐบาลให้มีประสิทธิภาพ ผู้เขียนเห็นว่าจุดอ่อนประการหนึ่งของประเทศไทยในการต่อสู้กับปัญหาการค้าประเวณีหญิงและเด็กข้ามชาติ คือ นโยบายของประเทศไทยต่อปัญหาดังกล่าวไม่มีความจริงจังและขาดความต่อเนื่องส่งผลให้การแก้ไขปัญหาของประเทศไทยไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร เนื่องจากนโยบายของรัฐบาลเป็นแนวทางปฏิบัติที่สำคัญประการหนึ่งในการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ แต่ที่ผ่านมานั้นนโยบายดังกล่าว

เป็นเพียงกระแสของสังคมในช่วงระยะเวลาใดเวลาหนึ่ง เช่น ผู้ที่เกี่ยวข้องกับปัญหาจะกระตือรือร้น ก็ต่อเมื่อเกิดข่าวคราวเกี่ยวกับการค้ามนุษย์ที่อยู่ในความสนใจของประชาชนชนส่วนใหญ่ใน ระยะเวลาหนึ่งเท่านั้น นอกจากนี้การขาดความต่อเนื่องของนโยบายในการป้องกันปราบปรามการค้าประเวณีก็เป็นปัญหาหนึ่งที่ต้องให้ความสำคัญ เนื่องจากการแก้ไขปัญหาค้าประเวณีหญิง และเด็กข้ามชาตินั้นเป็นปัญหาที่สะสมมานานและไม่อาจจะแก้ไขได้ด้วยเวลาอันสั้น ดังนั้นในการ แก้ไขปัญหาจึงต้องอาศัยการป้องกันและปราบปรามอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งหากไม่มีการเฝ้าระวังอย่าง เข้มงวดก็อาจจะทำให้ปัญหาลับมาทวีความรุนแรงได้ในอนาคตต่อไป

(2) การแก้ปัญหาสังคม เป็นที่ทราบกันดีว่าปัญหาการค้าประเวณีหญิงและเด็กข้าม ชาตินั้นมีความสัมพันธ์โดยตรงกับปัญหาสังคม เนื่องจากปัญหาสังคมมีส่วนในการผลักดันให้หญิง และเด็กตกใจเข้าสู่กระบวนการค้าประเวณีได้ง่ายขึ้น ซึ่งปัญหาสังคมบางครั้งก็มีผลกระทบเป็น นัยสำคัญที่ทำให้หญิงและเด็กเข้าสู่การค้าประเวณี เช่น ปัญหาความยากจน แต่สำหรับบาง ปัญหาเพียงแต่มีส่วนช่วยในการตัดสินใจค้าประเวณีเท่านั้น เช่น ปัญหาครอบครัว ปัญหายาเสพติด เป็นต้น ดังนั้นในการแก้ไขปัญหาค้าประเวณีข้ามชาติให้เกิดประสิทธิภาพนั้น จะต้องแก้ไขปัญหาสังคมควบคู่กันไปด้วยเพื่อที่จะตัดปัจจัยเกื้อหนุนในการเข้าสู่กระบวนการ ค้าประเวณีข้ามชาติของหญิงและเด็ก

(3) การแก้ไขปัญหาที่เกี่ยวข้องอื่นๆ หากพิจารณาถึงปัญหาค้าประเวณีข้ามชาติ จะพบว่ายังมีปัจจัยอื่นๆ ที่มีอิทธิพลต่อปัญหาค้าประเวณีทำให้ปัญหานี้ทวีความรุนแรงขึ้น ปัจจัยเหล่านี้อาจจะรวมทั้งปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับกฎหมาย โดยปัจจัยเหล่านี้สามารถนำกฎหมายไป แก้ปัญหาได้ เช่น การจ่อราชฎ์บังคับลงซึ่งทำให้ธุรกิจบริการทางเพศยังสามารถดำรงอยู่ต่อไปได้ ส่วนปัจจัยที่ไม่อาจจะใช้กฎหมายในการแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้ เช่น ลัทธิบริโภคนิยมที่ส่งผลให้มี การใช้จ่ายอย่างฟุ่มเฟือยเกินตัวทำให้ตัดสินใจค้าประเวณี หรืออุปสงค์ของผู้ซื้อบริการทางเพศที่ สูงขึ้นหรือเปลี่ยนแปลงไป ผู้เขียนเสนอว่าควรใช้วิธีการรณรงค์เพื่อเปลี่ยนแปลงและสร้างค่านิยมที่ เหมาะสมถูกต้องต่อไป

### 6.2.3 แนวทางแก้ไขปัญหามุ่งเน้นไปที่การฟื้นฟูบำบัดเหยื่อของการค้าประเวณีเพื่อให้กลับคืนสู่สังคมอย่างปกติสุข

จากการศึกษาพบว่า การให้ความช่วยเหลือแก่เหยื่อของการค้าประเวณีก็เป็นประเด็นที่ควรให้ความสำคัญ ดังนั้นผู้เขียนใคร่ขอนำเสนอมาตรการต่างๆ บางส่วนเพื่อช่วยเหลือเหยื่อของการค้าประเวณีข้ามชาติดังนี้

(1) สิทธิในการพักอาศัยชั่วคราวหรือถาวร ในกรณีของเหยื่อของการค้าประเวณีที่เป็นคนต่างด้าว หญิงและเด็กต่างด้าวควรได้รับการอนุญาตให้อยู่ในประเทศไทยเป็นระยะเวลาอันสมควรเพื่อประโยชน์ในการสืบสวนสอบสวน หรือการดำเนินคดีต่อกลุ่มผู้ค้ามนุษย์ต่อไป โดยเฉพาะการพำนักเพื่อดำเนินคดีที่เกี่ยวกับการเรียกค่าเสียหายจากผู้กระทำผิด

(2) การจัดตั้งกองทุนชดเชยแก่เหยื่อของการค้าประเวณีข้ามชาติ เหยื่อของการค้าประเวณีข้ามชาติย่อมสมควรได้รับค่าชดเชยจากรัฐ เพื่อบรรเทาความเสียหายของตนเองไม่ว่าจะเป็นการขาดรายได้ที่พึงได้ หรือชดเชยเยียวทางร่างกายและจิตใจ โดยกองทุนดังกล่าวนั้นอาจจะเป็นเงินสนับสนุนของทางรัฐรวมกับเงินที่ได้จากการยึดทรัพย์จากการฟอกเงินเป็นต้น

(3) การฟ้องเรียกค่าเสียหายควรเป็นส่วนหนึ่งของการฟ้องคดีต่อผู้ค้ามนุษย์ การฟ้องคดีกับผู้ค้ามนุษย์จะต้องมีการฟ้องเรียกค่าเสียหายให้กับเหยื่อของการค้าประเวณีข้ามชาติเสมอ เนื่องจากผู้เสียหายเป็นผู้ได้รับผลร้ายโดยตรงจากผู้กระทำผิด ดังนั้นผู้เสียหายจึงควรได้รับการเยียวยาจากผู้กระทำผิดไปในคราวเดียวกัน ซึ่งรวมถึงกรณีของผู้เสียหายที่เป็นคนต่างด้าวด้วย

(4) การฟ้องคดีแพ่งเรียกค่าเสียหายเกี่ยวกับการค้ามนุษย์ไม่จำเป็นต้องมีเงินวางศาล ข้อจำกัดของการฟ้องเรียกค่าเสียหายต่อผู้ค้ามนุษย์คือผู้เสียหายต้องมีเงินวางศาล มิเช่นนั้นก็ต้องขอดำเนินคดีอย่างคนอนาถาซึ่งเป็นการฟ้องคดีต่อผู้ค้ามนุษย์มีความยุ่งยากมากขึ้น ดังนั้นหากการฟ้องคดีแพ่งที่เกี่ยวกับการค้ามนุษย์แล้วไม่จำเป็นต้องมีเงินวางศาลก็จะเป็นประโยชน์ต่อผู้เสียหายมาก

(5) การได้รับการลดหย่อนหรือยกเว้นค่ารักษาพยาบาลจากรัฐ การค้าประเวณีข้ามชาติมักส่งผลกระทบต่อสุขภาพของเหยื่อของการค้าประเวณีโดยตรงไม่ว่าจะเป็นกรณีการถูกทำร้ายร่างกาย การติดโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ ความเจ็บป่วยทางจิต ดังนั้นเหยื่อของการค้าประเวณีนั้นสมควรได้รับการยกเว้นหรือลดหย่อนค่าบริการทางสุขภาพเพื่อช่วยเหลือเหยื่อของการค้าประเวณีข้ามชาติ

(6) ครอบครัวของเหยื่อของการค้าประเวณีข้ามชาติต้องได้รับความคุ้มครองในระหว่างการดำเนินคดี ในการดำเนินคดีกับองค์กรอาชญากรรมที่ทำหน้าที่ค้าประเวณีหญิงและเด็กข้ามชาติ เหยื่อและครอบครัวนั้นอาจจะได้รับการช่วยเหลือ หรือทำร้ายจากองค์กรผู้ค้ามนุษย์ดังนั้นการคุ้มครองเหยื่อและครอบครัวจึงเป็นเรื่องที่รัฐต้องให้ความช่วยเหลืออย่างจริงจัง

(7) การเปลี่ยนแปลงข้อมูลส่วนตัวของเหยื่อของการค้าประเวณีข้ามชาติ รัฐต้องให้ความช่วยเหลือเหยื่อของการค้าประเวณีข้ามชาติในการเปลี่ยนแปลงข้อมูลไม่ว่าจะเป็นชื่อ หมายเลขบัตรประชาชน ข้อมูลภาคีรัฐอื่นๆ ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ต่อเหยื่อของการค้าประเวณีข้ามชาติ สองประการคือ หนึ่งเพื่อป้องกันการถูกแก๊งค์จากกลุ่มของผู้ค้ามนุษย์หลังจากที่ดำเนินคดีเสร็จสิ้นแล้ว ประการที่สอง เพื่อให้ประวัติที่อาจจะเป็นประโยชน์ต่อการกลับคืนสู่สังคมของเหยื่อนั้นถูกแก้ไข เช่น ชื่อของหญิงที่เคยค้าบริการทางเพศอาจจะถูกตั้งข้อรังเกียจได้จากการสมัครงาน หรือการประกอบอาชีพอื่นๆ

(8) รัฐมีหน้าที่ในการจัดหาอาชีพให้แก่เหยื่อของการค้าประเวณีข้ามชาติ ซึ่งต่างจากการฝึกอาชีพแก่เหยื่อ เนื่องจากอุปสรรคในการประกอบอาชีพของหญิงมักไม่ได้ขึ้นอยู่กับความสามารถในการประกอบอาชีพ แต่กลับอยู่ที่โอกาสของหญิงในการประกอบอาชีพมากกว่า และหญิงที่เคยค้าบริการทางเพศมักเป็นที่รังเกียจในการรับเข้าทำงาน ดังนั้นรัฐจะต้องเข้ามาจัดการความเสี่ยงในส่วนนี้โดยเป็นผู้จัดหาโอกาสในการประกอบอาชีพให้แก่หญิงเหล่านั้นเอง

จากการศึกษาทั้งในส่วนของเนื้อหาและข้อเสนอแนะที่ปรากฏในงานเขียนนี้ ผู้เขียนหวังว่าจะเป็นประโยชน์ในการให้ความรู้ความเข้าใจต่อปัญหาการค้าประเวณีหญิงและเด็กข้ามชาติ การนำข้อเสนอแนะต่างๆ เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติเพื่อต่อสู้กับปัญหาดังกล่าว รวมถึงอาจจะเป็นการต่อยอดในงานวิจัยในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับปัญหาการค้าประเวณีหญิงและเด็กข้ามชาติต่อไป